УДК 346.14.001.76

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

BASIC PRINCIPLES OF LEGAL SUPPORT INNOVATION POLICY IN UKRAINE

Олефір А.О.,
кандидат юридичних наук, асистент кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Досліджено існуючий інноваційний потенціал і конкурентоспроможність вітчизняної економіки, з'ясовано зміст інноваційних конфліктів і розроблено засоби їх недопущення на підставі системи суспільних цінностей. З огляду на встановлені конкурентні переваги сфери господарювання України визначено пріоритетні напрями інноваційного розвитку. Розроблено основні засади правового забезпечення інноваційної політики в Україні.

Ключові слова: інновації, інвестиції, інноваційний конфлікт, інноваційний потенціал, конкурентоспроможність, інноваційна політика, інноваційний процес, правове забезпечення, конкурентні переваги, пріоритетні напрями та засади інноваційної політики.

Исследованы имеющийся инновационный потенциал и конкурентоспособность отечественной экономики, выяснено содержание инновационных конфликтов и разработаны способы их недопущения на основании системы общественных ценностей. Учитывая установленные конкурентные преимущества сферы хозяйствования Украины, определены приоритетные направления инновационного развития. Разработаны основные принципы правового обеспечения инновационной политики в Украине.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, инновационный конфликт, инновационный потенциал, конкурентоспособность, инновационная политика, инновационный процесс, правовое обеспечение, конкурентные преимущества, приоритетные направления и принципы инновационной политики.

Studied the existing innovative potential and competitiveness of the national economy, found the content of innovative conflicts and the means of their prevention on the basis of public value. Given the established competitive advantage of Ukraine scope management, were marked the priority directions of innovative development. Proposed the basic principles of legal support innovation policy in Ukraine.

Key words: innovation, investment, innovation conflict, innovation capacity, competitiveness, innovation policy, innovation process, legal support, competitive advantages, objects and principles of innovation policy.

Постановка проблеми. Економічний розвиток України переконливо доводить, що за допомогою традиційної системи приватноправових засобів сам собою інноваційний розвиток не відбудеться, що, в принципі, неможливо. Тому держава відповідно до свого призначення зобов'язана стимулювати ці процеси, адже однією з основних функцій держави є подолання «провалів ринку». Як підкреслює нобелевський лауреат Дж. Стігліц, «рука може бути невидимою тільки з тієї причини, що її просто не існує» [1, с. 163]. Водночас для розбудови в Україні «економіки знань» до певної міри сприятливим є історичний момент. Оскільки інноваційний процес має хвилеподібний характер, згідно з концепцією хвильової економічної активності за розвитком слідує рецесія та депресія, тому кожна довга хвиля надає шанс економічно підготовленим державам, що розвиваються, увійти до кола розвинутих шляхом освоєння нового кластеру базисних технологій у промисловому секторі. З огляду на це цілком імовірним є перерозподіл хоча б другорядних економічних і політичних центрів сили в світі як результат нерівномірного економічного зростання, ресурсних конфліктів, демографічних і природних дисбалансів тощо.

Стан дослідження. Хоча питанням правового забезпечення інноваційного розвитку приділяють увагу Г.О. Андрощук, Ю.Є. Атаманова, О.М. Вінник, О.М. Давидюк, Д.В. Задихайло, О.П. Орлюк, В.М. Пашков та інші науковці, основні засади правового забезпечення інноваційної політики в Україні не були достатньо досліджені. Натомість ця проблематика має ключовий характер, адже залежно від вихідних ознак економічного становища, системи правових принципів і цінностей, загальних стратегічних напрямків розвитку визначатиметься зміст і форма всіх конкретних правових засобів і механізмів, які мають, відповідно, похідний характер.

Мета статті – визначити співвідношення понять «інноваційний потенціал» і «конкурентоспроможність», оцінити їх показники щодо України, з'ясувати зміст інноваційних конфліктів і розробити засоби їх недопущення, встановити конкурентні переваги вітчизняної сфери господарювання та пріоритетні напрями інноваційного розвитку, а також запропонувати основні засади правового забезпечення інноваційної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, господарсько-правове забезпечення будь-якого економічного зростання потребує використання природних або штучних ресурсів. Якщо запаси перших розміщені нерівномірно і не можуть бути збільшені за допомогою антропогенного впливу, то другі є безпосереднім результатом останнього. Ці обидві групи факторів конкурентоспроможності однаково важливі для побудови цілісної економічної моделі, але в постіндустріальну епоху енергетично-сировинний фактор економічного зростання з року в рік втрачає власну самостійну значущість.

Створення та ефективне використання інновацій розпочинаються з оцінювання існуючого економічного потенціалу. В спеціальній літературі під інноваційним потенціалом розуміють спроможність економічної системи до змін і вдосконалення або сукупність існуючих факторів, що можуть бути використані та приведені в дію для досягнення певного результату [2, с. 157]. Втім це поняття не повинно зводитися тільки до здатності акумулювати та обслуговувати інвестиції, а й передбачати застосування якісно нових підходів до їх використання. Тобто інноваційний потенціал – це здатність держави, суб'єкта господарського права чи їх об'єднань до створення та використання в господарській діяльності інновацій за рахунок усього комплексу засобів виробництва. До його елементів належать такі: (1) залежно від структури: (а) ресурсний – сукупність соціально-економічних ресурсів, використовуваних для виробництва інноваційної продукції, що задовольняє суспільні потреби; (б) результативний – результат реалізації наявних можливостей; (в) внутрішній – здатність ефективно перетворювати ресурси на інноваційний продукт; (2) залежно від факторів реалізації: (1) пасивна складова – наявність зовнішніх умов для переходу на інноваційний шлях розвитку; (2) активна складова – наявність внутрішніх можливостей у суб'єктів ринку для активізації інноваційних процесів; (3) залежно від суб'єкта оцінювання: (а) потенціал міжнародної спільноти; (б) потенціал держави; (в) потенціал галузі економіки; (г) потенціал суб'єкта господарювання. Визначається інноваційний потенціал на підставі наступних показників: частка інноваційної продукції в загальному обсязі виробництва; частка організацій, що здійснюють інноваційну діяльність, дослідження і розробки або застосовують їх результати; частка фахівців, що беруть участь у дослідженнях і розробках; витрати на провадження інноваційної діяльності. Деякі науковці складовою інноваційного потенціалу також називають «інноваційність бізнесу», тобто здатність господарюючих суб'єктів адекватно реагувати на зміни ринку шляхом випуску нової або вдосконаленої продукції, впровадження нових технологій виробництва і збуту, реструктуризації, вдосконалення системи внутрішньофірмового управління та використання новітніх маркетингових стратегій [3, с. 11].

Поряд із поняттям «інноваційний потенціал», що містить статичні характеристики суб'єкта господарського права з погляду його інноваційності, використовують термін «конкурентоспроможність», який є вищим ступенем узагальнення порівняльно-правових характеристик двох чи більшої кількості суб'єктів. Акцентування уваги на конкурентоспроможності, а не інноваціях самих по собі зумовлено тим, що цей підхід орієнтує суб'єкта оцінювання на змінюваність інноваційного потенціалу та лідерських позицій у рамках глобального ринку, оскільки без такого розуміння сучасної конкуренції в умовах відкритого ринку лінійне підвищення інноваційного потенціалу не має сенсу. Крім цього, конкурентоспроможність означає не абстрактну, формально високу оцінку певного господарського явища, а його затребуваність (попит) з боку учасників відносин у сфері господарювання.

Конкурентоспроможність – це властивість об'єктів, що характеризує ступінь задоволення конкретної потреби порівняно з кращими аналогічними об'єктами, представленими на ринку [4, с. 45]. В науковій літературі «конкурентоспроможність» найбільш часто вживається як властивість держави. На думку П. Пуцентейло, конкурентоспроможність держави – це зумовлені економічними, соціальними та політичними чинниками позиції країни або підприємства на внутрішньому й зовнішньому ринках [5, с. 33]. Г. Азгальдов під нею розуміє здатність країни створити внутрішні та зовнішні умови, що дають змогу її підприємствам виробляти товари та послуги, які витримують випробування міжнародними ринками, а її населенню – постійно підвищувати доходи та якість життя. Тобто конкурентоспроможність держави – це її здатність забезпечити стабільне економічне зростання [6, с. 118]. Економісти Є. Ясін і О. Яковлєв конкурентоспроможність поділяють на внутрішню та зовнішню. Під внутрішньою пропонують розуміти продажі на внутрішньому ринку під час конкуренції з імпортом та вітчизняними товарами, які забезпечують разом з експортом необхідний рівень зайнятості і доходів населення, а під зовнішньою – здатність продавати товари і послуги на світових ринках, наявність у структурі експорту достатньої кількості товарів і послуг, які забезпечують сталість платіжного балансу держави [7, с. 7]. Оскільки конкурентна перевага підприємства на ринку збуту оцінюється рівнем конкурентоспроможності виготовленого ним товару, фахівці ведуть мову про конкурентоспроможність продукції, тобто її привабливість для споживача та спроможність задовольняти його потреби, бути реалізованою на ринку в певний часовий період. Конкурентна перевага товару – це одна чи більше його споживчих ознак, що відсутні чи менш виражені в конкурентів. Чим більше конкурентних переваг має товар, тим більш конкурентноспроможним він є. На конкурентоспроможність продукції впливають такі фактори: рівень якості (патентоспроможність, патентний захист, відповідність нормам міжнародних і національних стандартів, наявність сертифікатів якості та знаків відповідності), рівень сервісних послуг, у тому числі умови гарантійного обслуговування та розрахунків, стан ринку (співвідношення попиту і пропозиції на аналогічну продукцію, кліматичні умови, споживчі вподобання, зміна моди, поява конкурентів та інтенсивність конкуренції, розмір ринку збуту, що позначається на величині попиту на продукцію, стабільність ринкової позиції виробника, зумовлена його діловою репутацією, позиціонування продукції на ринку, її ринковий потенціал, етап життєвого циклу товару), тенденції розвитку економіки, науково-технічного прогресу, стійкі зрушення в структурі споживання товарів.

Якщо інноваційний потенціал – це здатність держави, суб'єкта господарського права чи їх об'єднань до створення та використання в господарській діяльності інновацій за рахунок усього комплексу засобів виробництва, то конкурентоспроможність – це фактична позитивна реалізація існуючого інноваційного потенціалу в господарських відносинах, у тому числі в зовнішньоекономічній діяльності. З цього слідує, що інноваційний потенціал є однією з передумов досягнення стану конкурентоспроможності. До ознак останньої належать такі: (1) за властивістю «конкурентоспроможність» може здійснюватися характеристика будь-якого суб'єкта господарського права та результату господарської діяльності (з огляду на негативні оцінки конкурентоспроможності України в цілому, виникає потреба в стимулюванні галузевого інноваційного розвитку); (2) об'єктивна форма виразу, що виявляється у процесі економічних відносин; (3) взаємозв'язок внутрішньої та зовнішньої конкурентоспроможності; (4) динамічність; (5) ступінь конкурентоспроможності суб'єкта господарського права чи їх об'єднання визначає комплекс властивих йому економічних чи організаційних переваг над конкурентами; (6) ідентифікація в умовах конкурентного середовища.

В Україні в багатьох сферах господарювання помітна диспропорція між існуючим інноваційним потенціалом і його реалізацією на практиці, коли попри наявність ресурсів відсутні результативний і внутрішній компоненти. Незважаючи на те, що національний господарський комплекс немає ряду обов'язкових елементів для інноваційного зростання, він поки що не позбавлений здатності до розроблення та виробництва інноваційних продуктів і продукції в одиничних сегментах ринку національними зусиллями.

З-поміж конкурентних переваг вітчизняної сфери господарювання варто виділити такі: (1) можливість здійснення перерозподілу експортних доходів первинних галузей або галузей проміжного продукту в виробництво високотехнологічної та інноваційної продукції з високим ступенем спеціалізації; (2) розгалужена мережа академічних науково-дослідних інститутів, традиційно значна роль держави в інноваційній сфері; (3) відносно високий рівень підготовки фахівців інженерних і технічних спеціальностей; (4) вітчизняна наука забезпечує проведення прикладних досліджень за фінансування нижче мінімальних потреб; (5) транзитний статус України; (6) великий внутрішній ринок; (7) наявність передумов для розвитку всіх елементів національної інноваційної системи, завершених виробничих циклів у рамках різних галузей національного виробництва та створення унікальних дослідних центрів і виробництв (переробка ядерного палива, космічні та авіа технології); (8) взяті міжнародно-правові зобов'язання дозволяють запроваджувати обмежені протекціоністські заходи (сфера державних закупівель); (9) наявність альтернативних напрямків для економічного розвитку за відмови від підтримки енергетично неефективних галузей народного господарства; (10) потенціал для розвитку масштабного органічного сільського господарства і здобуття значних зовнішніх конкурентних переваг у сегментах первинної, проміжної та кінцевої обробки продукції сільського господарства та тваринництва; (11) відсутність у держави обтяжливих соціальних зобов'язань.

На підставі конкурентних переваг вітчизняної сфери господарювання слід з'ясувати пріоритетні напрямки інноваційного розвитку, при цьому акцент необхідно робити на визначенні найбільш комерційно перспективних напрямів, а не на розширенні їх переліку, крім цього, необхідно стимулювати зацікавленість товаровиробників у виготовленні продукції, попит на яку має місце на невисококонкурентних ринках (виробляти меншу кількість, але більш якісні товари). Наприклад, багаті на природні ресурси держави сприяють інноваціям у сільському господарстві та видобутку корисних копалин (Австралія, США), розгалуженість некомерційного сектору економіки та врахування особливостей попиту для максимального задоволення споживчих потреб також сприяють їх інноваційному розвитку (залізничні шляхи у Франції, медичне обладнання в Швеції, харчові продукти й одяг високої якості у Франції, Італії). З огляду на високу мобільність інноваційних кадрів досягнення успіхів у розвитку певної галузі ймовірно призведе до їхньої міграції.

Показовим є досвід США, які, маючи великий бюджет у сфері досліджень і розробок (основний споживач наукоємної продукції в світі), не можуть одноособово втримувати першість за всіма напрямами інноваційного розвитку, залучаючи інші держави до співпраці. Найбільш конкурентоспроможними галузями американської промисловості є фармацевтична, хімічна, аерокосмічна промисловість, інформаційні технології та сільське господарство [8, с. 76-81]. В КНР – авіабудування, приладобудування, електронні технології, «зелені технології», засоби зв'язку, виробництво лікарських засобів, в Індії – виробництво харчових продуктів, освіта та охорона здоров'я, космічна та оборонна промисловість, атомна енергетика [9, с. 9, 11]. Цікавість для України викликають пріоритети інноваційної політики Бразилії, де свого часу плантаційна монокультура зробила агропромисловий комплекс країни сировинним придатком розвинутих держави, чутливим до коливань світової кон'юнктури. Тому в 80-ті рр. XX ст. було розпочато вирощування аграрних культур, що користувалися попитом на світовому ринку – цукрову тростину, сою, кукурудзу. Маючи сприятливий клімат, Бразилія могла б повністю забезпечити власні потреби в усіх видах культур, зокрема пшениці, проте вона лишається другим її імпортером у світі, але розвиває більш прибуткові та ліквідні на світовому ринку товари [10, с. 12]. З огляду на це, поряд із застосуванням правових засобів для обмеження негативного впливу на внутрішній ринок інтеграційних процесів, варто використовувати створювані даним світовим порядком переваги.

За інвестиційною привабливістю та обсягами реалізованої продукції лідерами в Україні є такі галузі економіки, як чорна металургія, хімічна та вугільна промисловість, сільськогосподарська продукція первинного ступеня обробки, що не належать до наукомістких та інноваційних за своєю природою. Навіть попри перспективу їх модернізації, в сучасних умовах опора на декілька галузей експортоорієнтованого сектору економіки (металургія, хімія, трубопровідний транспорт) є шкідливою для розвитку інших галузей. На думку Д. Задихайла, на особливу увагу заслуговує стратегія «сучасного новоіндустріалізму», що має на меті формування «нової економіки», яка базується на знаннях, інформаційних технологіях і сталих інвестиціях у підвищення якості людських ресурсів [11, с. 131, 132]. Науковці НАН України зауважують, що якщо для розвитку пріоритетних напрямів доведеться позбутися малорентабельних секторів господарства, то це варто зробити [12, с. 645]. Беручи до уваги конкурентні переваги вітчизняної економіки, перспективи розвитку світового господарства і найбільш суттєві загрози національній безпеці, на основі концепції порівняльних переваг, до можливих пріоритетних напрямків розвитку (об'єктів політики протекціонізму) варто запропонувати віднести такі галузі народного господарства: фармацевтика та медичне обслуговування, вища освіта, транспортні комунікації, машинобудування (виробництво електротехнічного обладнання, авіакосмічна промисловість, суднобудування), комп'ютерне програмування, сільське господарство (виробництво екологічно чистої харчової продукції), виробництво енергозберігаючих технологій, виробництво і переробка ядерного палива.

Під час реалізації інноваційної політики високою є ймовірність виникнення інноваційних конфліктів, під якими розуміють, з одного боку, протиріччя між стабільною структурою організацій, методами управління, технологіями, а з іншого, – зміни, які в них відбуваються. Їх виникнення пов'язують із тим, що утвердження нового, як правило, перебуває в конфлікті зі старими порядками, тому часто має місце психологічна боротьба і зміна ціннісних орієнтацій: все, що стосується зміни організаційної структури, стилю і методів роботи сприймається негативно, адже торкається приватних інтересів осіб [13, с. 5]. Найбільш важливими наслідками промислової революції були соціальні ефекти: злиденність і втрата робочих місць, конкуренція людини і машини. Як наслідок, невдоволення охопило не тільки робітників малих підприємців, а й цілі галузі економіки потрапили до категорії «жертв» промислової революції: робітники відреагували на нову систему нищенням виробничого обладнання, яке, на їх думку, було причиною негараздів, що виникли. Цей рух підтримали малі підприємці та фермери, які також вважали себе жертвами «диявольської» меншості егоїстичних новаторів [14, с. 59, 60]. Американський дослідник Е. Хобсбаум пише: «Усі практичні та духовні наслідки наукових досліджень непередбачувані і, можливо, смертельні; наука небезпечна за своєю природою, оскільки втручається у природний порядок речей» [15, с. 329]. На думку Й. Шумпетера, інновації «порушують звичний хід справ», призводячи до «творчого руйнування», тому несприйнятливість реальним сектором економіки інноваційної діяльності та спроби відторгнення інновацій є адекватною реакцією підприємницького середовища на руйнівний початок, закладений апріорі в кожній новації

[16, с. 112]. Проте періодичне оновлення суспільства є загальною закономірністю, зумовленою такими факторами: будь-яка система має свій потенціал розвитку, а перехід від однієї фази до іншої вимагає відповідного оновлення; потреби людей постійно зростають, навколишнє середовище змінюється і суспільство має пристосовуватися до цього; якщо система не вдосконалюється, вона поступається місцем іншій системі, здатній задовольнити нові потреби [17, с. 56]. Тому причиною інноваційних конфліктів часто визнають «інноваційну інертність» організацій [13, с. 8]. У зв'язку з цим не можна погодитися з Л. Федуловою, яка веде мову про сформованість сучасної інноваційної культури як підґрунтя для впровадження і розбудови економіки знань, що потребує перебудови соціально-економічного та культурного світоглядів суспільства [18, с. 177].

Все це ставить завдання першочергового формування державою, по-перше, виробничих і соціальних передумов для інноваційних перетворень, оскільки підвищення продуктивності праці призведе до поширення безробіття, по-друге, системи суспільних цінностей як ключового елементу інноваційної політики, по-третє, здійснення контролю за недопущенням нав'язування споживачам псевдоінновацій, які, незважаючи на комерційну привабливість, завдають істотної шкоди людському ресурсу. Невиконання цих завдань призводить до негативного сприйняття інноваційних процесів у цілому, коли поширеними стають подібні судження: «самі собою інновації жодного розвитку, підвищення рівня та якості життя не забезпечують, а навпаки – в ряді випадків мають руйнівний вплив» [19, с. 117] або «формування та схвалення деградаційно-паразитарних потреб, а також створення відповідної продукції для їх задоволення – саме те, на що в основному спрямовані інновації» [20, с. 63]. На думку деяких спеціалістів, проблемою є не дефіцит новацій, а те, як віднайти (створити) нові потреби. Творці сучасних «форсайт-технологій» обговорюють і піклуються про те, як збільшити їх кількість. Звідси і «суспільство споживачів з його маркетинговою релігією» [21, с. 69]. Водночас не можна погодитися з твердженнями про те, що цінності, непритаманні суспільству, неможливо викликати чи мобілізувати, адже ці самі цінності часто штучно популяризуються. Тому науковці невипадково відводять державі таку специфічну функцію, як фільтрація й обмеження інновацій [22, с. 33], а М. Кузьміна справедливо зауважує, що основоположним компонентом будь-якої інновації має бути її безпечність для суспільства і навколишнього середовища [23, с. 125]. Панівною має визнаватися не підприємницька, а суспільна концепція інновацій, коли результати досліджень будуть корисними передусім з погляду публічних, а не приватних інтересів. В цих умовах світовий ринок інноваційних виробників очікуватиме трансформація через те, що багато з них створюють переважно споживчі інновації, попит на які формують неосвічені споживачі. До речі, найбільш значущим плановим документом в часи СРСР була «Комплексна програма науково-технічного прогресу і його соціально-економічних наслідків», що розроблялася спільно Академією наук, Держпланом і Держбудом СРСР.

З огляду на ці міркування і доведеність Д. Задихайлом необхідності конституційно-правового закріплення функцій держави у сфері господарювання [24, с. 14-15], певну цікавість викликає зміст ст. 26 Конституції СРСР 1977 р., яка містила таке положення: «Відповідно до потреб суспільства держава забезпечує планомірний розвиток науки та підготовку наукових кадрів, організує впровадження результатів наукових досліджень у народне господарство та інші сфери життя».

Разом із цим засади та завдання інноваційної політики, задекларовані в українському законодавстві та пропоновані науковцями, є абстрактними і такими, що не відображають реальних факторів інноваційного розвитку. Зокрема головною метою державної інноваційної політики, згідно зі ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р., є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції. З аналізу даного описового речення слідує, що нібито активізація інноваційної діяльності в межах економіки України має відбутися сама собою за допомогою створення загальних умов, натомість рушійні правові засоби та механізми, які здатні забезпечити вирішення цього завдання, не зазначаються. Також не згадуються очікувані результати з погляду інноваційного процесу. Покладення такого підходу в основу чинної інноваційної політики свідчить про імітаційний характер її господарсько-правового забезпечення.

Стосовно основних нормативно закріплених принципів державної інноваційної політики сформулюємо такі зауваження: (1) «ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва в науково-виробничій сфері» – перебільшене господарське значення ринкових чинників інноваційного розвитку, що за умови відсутності дієвого антимонопольного регулювання забезпечать зворотній ефект; необхідно підтримувати підприємництво не тільки в науково-виробничій сфері (підтримка пропозиції), а також на інших етапах інноваційного процесу (підтримка попиту); (2) замість «сприяння розвитку інноваційної інфраструктури» на часі ставити завдання з її невідкладного створення, так само «орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки» є недостатньою, адже існує гостра потреба в її структурній перебудові; (3) позитивний зміст принципу «створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу» доречно доповнити вказівкою на залучення іноземних технологій, аналоги яких не виробляються в Україні, для подолання базового (первинного) технологічного відставання; (4) припис «здійснення заходів на підтримку міжнародної науко-

во-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок» не орієнтує законодавця на забезпечення захисту національних інтересів, раціональне поєднання протекціонізму та участі в міжнародному трансфері технологій, тому виявляється незрозумілим сенс інноваційного розвитку України з погляду національних інтересів, адже в рамках чинних нормативних приписів, навіть за умови прискорення інноваційного процесу, стратегічним завданням постає фрагментарний інноваційний розвиток, який вірогідно відбуватиметься не в національних інтересах.

Закріплені в Законі України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. засади інноваційної політики не виконують своїх функцій, адже мають, по суті, техніко-прикладний, а не правовий характер, не заповнюють прогалини в правовому регулюванні інноваційної діяльності, не відображають об'єктивні закономірності функціонування національної інноваційної системи. На таку ж оцінку заслуговують і запропоновані Ю. Атамановою принципи: свобода інтелектуальної творчої діяльності; вільний оборот результатів інтелектуальної діяльності й вільне переміщення інформації та знань; спрямованість на практичне використання знань та результатів інтелектуальної діяльності; саморегулівні засади функціонування національної інноваційної системи; використання механізмів державного управління національною інноваційною системою для забезпечення і підтримки умов її функціонування та сталого розвитку, а також задоволення публічних інтересів [25, с. 292].

Висновки. На підставі вищезазначеного слід запропонувати внести наступні зміни до законодавства. По-перше, на рівні закону визначити такі ключові засади-завдання інноваційної політики України: (1) пріоритетність розвитку суверенних інноваційних циклів у рамках національної інноваційної системи і взаємовигідна інтеграція до транснаціональних інноваційних ланцюгів; (2) наукове прогнозування і запобігання негативним соціально-економічним проявам науково-технічного прогресу, створення умов для недопущення зростання безробіття та зменшення соціальних стандартів; (3) стимулювання виробництва інноваційної продукції кінцевого ступеня обробки, надання державної підтримки передусім інноваційному попиту та пропозиції стратегічно важливої продукції; (4) суб'єктами господарювання – одержувачами будь-якої державної підтримки можуть виступати тільки інноваційні підприємства; (5) захист конкуренції на внутрішньому ринку та заохочення кооперації для виробництва конкурентоспроможного експорту; (6) обов'язкова інноваційна складова під час реалізації всіх напрямків економічної політики держави; (7) створення таких умов провадження господарської діяльності, коли інноваційна сфера виступатиме основним об'єктом для приватних і державних інвестицій, визнання технологічної модернізації найбільш ефективним способом конкурентної боротьби. По-друге, в Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. закріпити, що програми інноваційного розвитку та інноваційні проекти мають обов'язково містити прогнозні оцінки можливих соціально-економічних наслідків їх реалізації з відповідним інструментарієм протидії негативним явищам. По-третє, доповнити ст. 17 Конституції України приписом такого змісту: «Для забезпечення економічної безпеки держава здійснює інноваційну політику, забезпечуючи наукове передбачення і запобігання негативним соціально-економічним проявам науково-технічного прогресу». Крім цього, було б доцільно надати право законодавчої ініціативи Національній академії наук України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / Дж. Стігліц ; пер. з англ. А. Іщенка. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 252 с.
2. Чернова О. Содержание инновационных процессов в контексте регионального развития / О. Чернова // Экономика. – 2008. – № 7. – С. 155–160.
3. Хотяшева О. Инновационный менеджмент : учеб. пособ. / О. Хотяшева. – СПб. : Питер, 2005. – 318 с.
4. Науково-технічний потенціал України та сучасні проблеми глобалізації науково-технологічної сфери / О. Зінченко, В. Ільчук, Л. Радзієвська, В. Євтушенко. – К. : НДІСЕП, 2004. – 77 с.
5. Пуцентейло П. Сущностные аспекты конкурентоспособности на разных уровнях управления экономикой / П. Пуцентейло // Вестн. Терноп. нац. экон. ун-та. – 2009. – № 4. – С. 32–43.
6. Азгальдов Г. Количественная оценка качества (квалиметрия) / Г. Азгальдов, Л. Азгальдова. – М. : Изд-во стандартов, 1971. – 176 с.
7. Ясин Е. Конкурентоспособность и модернизация российской экономики / Е. Ясин, А. Яковлев // Вопросы экономики. – 2004. – № 7. – С. 4–34.
8. Заварухин В. Основные элементы инновационной стратеги США / В. Заварухин // Российское предпринимательство. – 2002. – № 12 (36). – С. 76–81.
9. Глобальная трансформация инновационных систем / Н. Иванова, И. Дежина, Л. Ночевкина, И. Данилин ; отв. ред. Н. Иванова. – М. : ИМЭМО РАН, 2010. – 163 с.
10. Рылько Д. Почему мы не Бразилия: аграрное чудо за 20 лет / Д. Рылько // Агробизнес. – 2006. – № 8. – С. 11–13.
11. Задихайло Д. Стратегія держави в системі законодавчого регулювання економічних відносин / Д. Задихайло // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2006. – № 1 (44). – С. 129–138.
12. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : національна доповідь / За заг. ред. В. Гейця та ін. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
13. Сюй Цзинь-Ли. Управление инновационными конфликтами в российских организациях : автореф. дис. … канд. социолог. наук : спец. 22.00.08 «Социология управления» / Сюй Цзинь-Ли ; Рос. гос. гуманитар. ун-т им. М.А. Шолохова. – М., 2010. – 25 с.
14. Хобсбаум Э. Век революции: Европа 1789 – 1848 / Э. Хобсбаум ; пер. с англ. Л. Якуниной. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1990. – 480 с.

15. Хобсбаум Э. Эпоха крайностей: короткий двадцатый век (1914 – 1991) / Э. Хобсбаум. – М. : Независимая газета, 2004. – 632 с.
16. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер ; пер. с нем. В. Автономова ; под общ. ред. А. Милейковского. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
17. Яковец Ю. Глобальные экономические трансформации XXI века / Ю. Яковец. – М. : Экономика, 2011. – 382 с.
18. Федулова Л. Економіка знань : підр. / Л. Федулова. – К. : НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. – 600 с.
19. Теняков И. Инновации и развитие: философско-хозяйственный подход / И.М. Теняков // Философия хоз-ва. – 2008. – № 3. – С. 116–120.
20. Броницкая В. Противоречия, цели, субъекты и последствия инноваций / В. Броницкая // Вісник Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». Серія «Економічна теорія та право». – 2012. – № 2 (9). – С. 61–72.
21. Кутырев В. Модернизация против безумного инновационизма – за контролируемое развитие / В. Кутырев // Философия хоз-ва. – 2011. – № 2. – С. 66–77.
22. Дарнопих Г. Проблеми розвитку підприємництва в умовах соціальної модернізації / Г. Дарнопих // Вісник Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». Серія «Економічна теорія та право». – 2012. – № 2 (9). – С. 30–40.
23. Кузьміна М. Вимоги безпечності інноваційної продукції: проблеми господарсько-правової регламентації / М. Кузьміна // Вісник Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». Серія «Економічна теорія та право. – 2011. – № 4 (7). – С. 124–132.
24. Задихайло Д. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право ; господарсько-процесуальне право» / Д. Задихайло ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Х., 2013. – 38 с.
25. Атаманова Ю. Господарсько-праве забезпечення інноваційної політики держави : моногр. / Ю. Атаманова. – Х. : ФІНН, 2008. – 424 с.